

О.С. Колесник,
кандидат філологічних наук, старший викладач
(Чернігівський педуніверситет)

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАТИВНИХ ОДИНИЦЬ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ МІФОЛОГІЧНИХ КОНЦЕПТІВ У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі англomовних текстів рок-пісень кінця XX століття)

Стаття присвячена розгляду особливостей номінативних одиниць, що втілюють концепти-міфологеми у текстах пісень рок-груп кінця XX століття. Особливу увагу приділено функціонально-прагматичному та лінгвокогнітивному аспектам зазначених одиниць.

Проблеми комунікативної лінгвістики досліджено в працях багатьох лінгвістів [1; 2; 3; 4; 5]. Традиційно вивчення комунікативних процесів з точки зору лінгвопрагматики має на меті встановлення структурних, синтаксичних та семантичних особливостей одиниць мовлення [5: 316]. Крім цього, оскільки національна концептуальна система та концептуальна картина світу мовної особистості вмотивовують вживання певних одиниць мови у комунікативних ситуаціях, перспективним є вивчення дискурсу крізь призму теорії картини світу. Особливості взаємодії дискурсу й міфологічної концептуальної системи, що детермінує мовленнєву поведінку мовної особистості взагалі та представника міфологічного світу зокрема, вивчені недостатньо. З іншого боку, зважаючи на дискурсивний характер міфу та специфічний набір засобів творення образності в ньому, міфологічний та поетичний типи дискурсу є досить близькими. Однією з форм існування фрагментів національної міфологічної картини світу є саме поетичний дискурс взагалі та дискурс виконавців пісень у жанрі *hard rock* та *power metal* зокрема, в якому інтенсивно використовуються національно-культурні концепти-міфологеми. Звернення до міфологічної традиції представниками саме цього жанру музики, що претендує на безкомпромісність життєвої та творчої позиції, продиктоване потягом до відтворення героїчного ідеалу як прототипової особистості, що, у свою чергу, викликаний явищем реміфологізації сучасної культури. Більше того, у текстах пісень відбувається творення концептуальної картини альтернативного світу на основі стандартного набору концептів-міфологем та концептуальних метафор, притаманних германській (насамперед, давньоанглійській) міфологічній концептуальній картині світу. Розгляд когнітивно-семантичних та функціональних особливостей номінативних одиниць у сучасних пісенних текстах дозволяє виділити сукупність соціокультурних чинників, що стимулюють існування міфологічного фрагмента у концептуальній картині світу сучасного соціуму (як британського, так і інших, що відчувають на собі вплив британської культури). Таким чином, актуальність дослідження визначається спрямованістю лінгвістичних студій на вивчення проблем комунікації та семантико-когнітивних і функціональних властивостей одиниць мови, що вживаються комунікантами.

Для визначення терміна "міфологічний дискурс" ми користуємося поширеним у сучасній лінгвістиці підходом до дискурсу як "зв'язного тексту в сукупності з екстралінгвістичними (прагматичними, соціокультурними, психологічними тощо) факторами; текст, взятий в аспекті подій; мовлення, що розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент взаємодії людей та механізмів творення таких текстів [2; 3: 8]. У фокус дослідження дискурсу потрапляє активний суб'єкт спілкування та пов'язані з ним комунікативно-прагматичні, когнітивні, семантичні та інші параметри, які актуалізуються у процесі мовлення. Вивчення мовленнєвого продукту мовної особистості передбачає встановлення смислу даного тексту як семантичної сутності, що лежить в його основі [3: 9]. Оскільки дискурс є соціальною взаємодією, що передбачає вплив комунікативно-прагматичного контексту спілкування на породжуваний текст, дослідження дискурсу орієнтується як на визначення власне текстових категорій, так і концептуального підґрунтя соціокультурного контексту [6]. Під комунікативно-прагматичним контекстом міфологічного дискурсу ми розуміємо сукупність стереотипних соціокультурних ситуацій, міфологічних сценаріїв, розгортання яких детерміноване специфікою національного або міфологічно орієнтованого віртуального мегафрейму. Міфологічний мегафрейм є системним утворенням, що функціонально об'єднує базові концепти-міфологеми та міфологічні сценарії, тобто, міфологічно орієнтованою концептуальною картиною світу в динаміці [7: 33]. Загальна міфологічна орієнтація національної ККС детермінується набором функцій міфу як динамічної концептуальної системи, спрямованої, насамперед, на пояснення світового порядку та визначення місця індивіда в ньому, а також особливостями міфопоетичної логіки, котра оперує ментальними образами, певними передконцептуальними утвореннями, ейдетичними недискретними сутностями, що постають у результаті взаємодії глибинних архетипів свідомості та колективного несвідомого [7: 33-34]. У своєму дослідженні ми визначаємо міфологічний дискурс як текст, детермінований дією базових концептів-міфологем та специфічних міфологічних сценаріїв.

У свою чергу, характер номінативно-дискурсивного акту, що відбувається в ході створення та виконання пісні, залежить від дії ще одного аспекту комунікативно-прагматичного контексту, а саме, від "фокуса", крізь який автор тексту пісні сприймає та інтерпретує концепти міфологеми. Так, у пісні *Lord of the Rings* групи *Blind Guardian* згадується *Mordor* - країна-фортеця Саурона, і позначається номінативними одиницями типу *Mordor // dark land under Sauron's spell // threatened a long time* або *the land so dark // where I've to go* [8: LR], що відображають концептуальну метафору ВОРОЖА ТЕРИТОРІЯ – ЦЕ ТЕМРЯВА. Подібне сприйняття даного об'єкта цілком відповідає особливостям антропо- та "ельфоцентричної" картин світу, створених ДЖ. Р.Р. Толкіном. Натомість, той же самий референт у відповідній пісні групи *Running Wild* вербалізовано як *Black fortress stands*

might and proud // The shelter for the traced and tortured [9: Mr]. У даному випадку відмінна інтерпретація сутності денотата викликана впливом специфічної індивідуальної концептуальної картини світу автора тексту, що протягом тривалого періоду його творчості зберігає риси "піратського" та "позазаконного" світогляду який розуміється як засіб реалізації потягу індивіда до особистої свободи.

Як засвідчують результати проведеного аналізу, міфологічні віртуальні світи, відображені у текстах пісень сучасних рок-музикантів поділяються на: 1) світи "вільної особистості", в яких міфологічні концепти застосовуються метафорично для емпатичної номінації якостей зазначеного індивіда та антропоцентричних концептів загалом; 2) світи, побудовані шляхом інтерпретація міфологем і сценаріїв національних міфологічних традицій; 3) світи, що постають поетично переосмисленими фрагментами світів, створених авторами жанру фентезі; 4) магічно-міфологічні світи, розбудовані самостійно. Оскільки "національна приналежність" груп і виконавців рок-пісень є неомогенною (в одній групі можуть працювати представники кількох країн), а англійська мова використовується майже всіма виконавцями, основним критерієм відбору мовного матеріалу було залучення та вербалізація авторами текстів концептів-міфологем, традиційних для давньоанглійської картини світу. Дискурсу рок-виконавців властиві такі концепти, які з фокусу давньоанглійської міфологічної концептуальної картини світу перемістилися до периферії сучасної британської картини світу та в контексті сучасної рок-культури набувають акцентуації в картині світу індивідів-виконавців, наприклад:

ВОЇН: *brave men appeared* [10], *mystical old bard* [8], *I'm the warlord of the road* [11], *warriors called the Metal Kings* [11], *a lonewolf, furious and castaway* [9], *an outcast on the path of no return // Punisher and swordsman I was born to burn* [11]; *My father was a wolf* [11], *I'm the master of the world I have no fear of man // Or beast born inside the soul of the world* [11], *mighty warrior* [12];

ВІЙНА / БИТВА: *The battle is raging* [10], *the meeting with swords made of steel* [10], *the river of steel, to the sound of steel meets steel, so thunder and storm, the rage of the sword // the fury of my war, the axe of the dwarf, the blood on the stone //the scream for the eternal* [13]; *Steel meets steel, axes, broadsword and shield* [11], *the clash of honor calls* [11];

ЗВИТЯГА / ХОРОБРІСТЬ: *Standing strong, the brave and the elder* [10], *Armed with a heart of steel* [11], *None can harm us - not their fire, iron or steel - for we have the Will to power* [11]; *Wild and free, together we'll stand // Strong and proud, we claim our rights* [9], *Born with a heart of steel* [11];

ЧЕСТЬ / ВІДДАНІСТЬ: *We're fighting with honor protecting our Lord, We, the Templars, have survived by honor and pride* [10], *a bond that will last forever* [10], *all sworn the eternal vow* [11], *Defenders of steel* [11], *I don't want to wear your broken crown* [14], *Our dogged pride will never fade //Born-free we're still sailing the seven stormy seas // No-one will force us to our knees* [9], *I seek a life of honor, free from all false pride // I will crack the whip with a bold mighty hail // Cover me with death if I should ever fail. // Glory,majesty,unity...* [11];

СЛАВА: *the power and the glory, fight proud for your kingdom* [10], *sworn by the sacred blood of Odin onward ride* [11], *Swear the creed of unity, by the circle of blood* [11], *fight for the kingdom bound for glory* [11], *Death or glory, we're riding the storm* [9], *hell and glory honor and pride* [11];

ЗБРОЯ: *A sword made for him called: Vengeance* [11], *sceptre of iron could mercy bring // A shield of gold, the Creator and king // And the great sword of steel* [11], *Hear my sword sing* [11], *Our ramming blades lay their ships hold bare* [11], *blood is upon my steel* [11], *Our arrows fall like hail // Black shield and weapons, black our chain* [11], *The holy sword of fire is burning* [9]; *Bow string and steel will prevail* [11], *Fierce is my blade* [11], *the power of my sword* [11], *Nadsokor ... the black sword drinks on the souls that fell* [12];

МАГІЯ: *Sauron's spell* [8], *Call the witch to cast the runes, weave a magic spell* [11], *Magic stars our guiding light* [11], *she brings this gift of witchcraft // apples of youth when I wrought* [11], *the spell has been broken // the curse has been lifted* [11], *Sign of the hammer be my guide* [11], *so wizards cast your spell* [11], *Beneath the cloak of magic I'll meet them in the air //I am invisible, I move without a sound* [11], *by fire and magic I am sworn* [11], *The power of the magic the power of the spell ... the power of the demons spirits I command* [11: P], *she could crack your brain with magic pain...Well I rolled the bones // To see who'd own* [15], *I cry for magic, I feel it dancing in the light* [15], *I've lost my hold on the magic flame // But now I know your name* [15], *We're off to the witch ...but the magic that we'll feel // Is worth a lifetime* [15], *Here we see the wizard // Staring through the glass... You can see tomorrow // The answer and the lie* [15], *War unleashed the stench of spells* [12], *He speaks the curse* [12];

ВОРОГ: *infidels* [10], *I'm stronger and so cold, cold as ice* [8], *One ring for the dark lord's hand // sitting on his throne in the land so dark* [8], *crush the infidels in your way* [11], *The man in the dark will bring another attack* [14], *liars and deceivers* [9], *heart of blackness caught in eternal hate* [9], *sweep these dogs from our kingdom* [11], *Do your demons ... ever let you go* [15], *Demons of evil at one with the night* [12];

СМЕРТЬ *you're gone to the home of the brave, don't fear your last step* [8], *I'll die with honor and pride* [11], *We who die in battle are born // not for heaven, not for hell* [11], *take me to Valhalla // My spirit will never die* [11], *Bloodbath in paradise, forever sleep in paradise* [14];

ДОЛЯ: *returning is my destiny* [8], *Sons of destiny shall wield* [11], *destiny is calling // Immortality be mine* [11], *So it's written, it shall be* [11], *Falling, fate is calling... Armageddon fulfills the longawaited fate* [9], *Fate is calling ... horror of a longtold prophecy* [9], *I was born to die* [11], *born to die in Battle I laugh at my fate* [11], *our common foe the jaws of fate* [12];

СКАРБ: *Out in the distance there's so much gold // The treasure that I've found* [8], *the treasure lies beyond the pouring rain* [10], *They promise you treasure if you fly* [15] тощо.

Зважаючи на той факт, що наведені номінативні одиниці реалізують у поетичному дискурсі рок-виконавців прагматичний аспект значення та міфологічно вмотивовані конотації, то з точки зору функціональної лінгвістики їх можна ідентифікувати як:

1. Констататори, наприклад: *They fight for gold and glory* [10] – субстантивна сурядна фраза втілює концепти СКАРБ та СЛАВА, що в давньоанглійській мовній картині світу мали позитивні конотації; у тексті пісні, що відображає альтернативний міфологічний світ, вживання зазначеної одиниці викликано необхідністю *ідентифікувати* мету діяльності індивіда;

2. Кваліфікатори, що виконують функцію оцінки ознаки, стану чи дії: 1) інтенсифікатори: *chains of fate hold a fiery stride* [11]. ДОЛЯ розумілась давніми англійцями як сила, водночас згубна та сприятлива, однак все таки більш шкідлива, аніж корисна, що призводило до функціонування одиниць типу *geosecraft grimme* (жорстока доля) [16], *fæge gefeallep* (приречений гине) [16], *wæcs юææt gifepet to swip* (надто жорстокою була доля) [16], *hie on geburd hruron, gare wunde* (вони вклонились долі, поранені списами) [16] та ін. У сучасній англійській мові вживаються лексеми *fate* та *doom*, що викликає потребу вживання метафоричної одиниці *Chains* для посилення негативних конотацій у значенні лексеми *fate* та, відповідно, позначення концептуальної метафори ДОЛЯ – ЦЕ СИЛА, ЩО ОБМЕЖУЄ / РУЙНУЄ, оскільки дія ДОЛІ призводить до загибелі персонажа.

2) лімітатори: *I'm the warlord of the road* [11]. У цьому випадку номінація індивіда як "ВОІНА / ВІЙСЬКОВОГО ВАТАЖКА" зумовлена дією базового у давньоанглійській міфологічній картині світу концепта ВОІН, у змісті якого закладено уявлення про ВІЙНУ як один з прототипових видів діяльності у міфологічному світі та, відповідно, необхідність для будь-якого члена соціуму військових навичок для збереження життя, покращення добробуту чи досягнення високого суспільного стану. У тексті пісні позначений індивід поводить як воїн у тому сенсі, що не гребує ніякими засобами задля поставленої мети, яка загалом співпадає зі згаданими пріоритетами язичницького воєжа (виживання, збагачення, піднесення), однак сфера його діяльності чітко окреслена й обмежена – це музика, що подорожує країною, а успішність його діяльності дозволяє йому перетворитись на "ватажка".

3. Акцентуатори: 1. *Fierce is my blade* [11] – у конкретній ситуації реалізуються прагматичні компоненти значення лексеми *blade*, які активуються внаслідок взаємодії концепта ЗБРОЯ з концептом ВОІН у контексті фреймової ситуації ГЕРОЙ ДОЛАЄ ВОРОГА, в якій використання зброї детерміноване властивостями жорстокого, цілеспрямованого та безжалісного індивіда. З урахуванням властивості для давньоанглійської міфопоетичної традиції персоніфікації зброї можна дійти висновку, що аналізована номінативна одиниця функціонує з метою емпізи однієї з прототипових властивостей ВОІНА та реалізує концептуальну метафору ЗБРОЯ – ЦЕ ЖИВА ІСТОТА. 2. *Blood and death are waiting like a raven in the sky* [11] Наведена номінативна одиниця синтаксичного рівня функціонує як констататор та виражає у вигляді поширеної дескрипції концептуальну метафору СМЕРТЬ – ЦЕ СИЛА, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЄ ПРИСУД ДОЛІ. Однак модифікуючий компонент, представлений у її структурі порівняльним зворотом, виконує функцію акцентуації ситуативно релевантної ознаки "неминучість / приреченість".

Таким чином, результати проведеного аналізу приводять до таких висновків:

1. Поетичний дискурс рок-виконавців є формою існування фрагментів традиційної національної (у даному випадку - давньоанглійської) міфологічної картини світу.

2. Зміст концептів-міфологем та специфіка міфологічних сценаріїв зумовлює загальний міфологічний та героїчний характер альтернативних світів, що розбудовуються в піснях рок-виконавців.

3. Характер створюваного світу ("світ свободи", "світ магії", запозичений чи власноруч створений "фентезі-світ") призводить до активації різних прагматичних інтенцій, які вмотивовують уживання номінативних одиниць для реалізації міфологічних концептів у поетичному дискурсі.

4. Основними комунікативно-прагматичними функціями зазначених одиниць є функції констататорів, кваліфікаторів (інтенсифікаторів і лімітаторів) та акцентуаторів.

Подальше дослідження може стосуватися вивчення тактик і стратегій, яких дотримуються автори текстів пісень для вербалізації міфологічних сценаріїв. Перспективним є також розгляд особливостей міфопоетичного дискурсу на матеріалі текстів різних жанрів з точки зору теорії мовленнєвих актів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Воробьева О.П. Лингвистические аспекты адресованности художественного текста (одноразовая и межязыковая коммуникация): Дис. ... докт. филол. наук: 10.02.04. – М., 1993. – 322 с.
2. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
3. Цурикова Л.В. Проблема естественности дискурса в межкультурной коммуникации. – Воронеж: Воронежский государственный университет, 2002. – 257 с.
4. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 284 с.
5. Кобозева И.М. Две ипостаси содержания речи: значение и смысл / Язык о языке: сб. статей / под ред. Н.Д.Арутюновой. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С. 303 – 359.
6. Степанов Ю.С. Альтернативный мир. Дискурс, Факт и принцип Причинности / Язык и наука конца 20 века / Под ред. ак-ка Ю.С.Степанова (РАН, Ин-т языкознания). - М., 1995 - С. 35 – 73.
7. Колесник О. С.Мовні засоби відображення міфологічної картини світу: лінгво-когнітивний аспект (на матеріалі давньоанглійського епосу та сучасних британських художніх творів жанру фентезі): Дис...канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 2003. – 300 с.

8. Blind Guardian: (WD) Welcome to Dying, (LR) Lord of the Rings. // Tales From the Twilight World . - © Virgin. – 1991. (JD) Journey Through the Dark, (BH) The Bard's Song: The Hobbit, (TP) Theatre of Pain // Somewhere Far Beyond. - © Virgin. – 1992.
9. Running Wild: (Mr) Mordor. // Branded and Exiled. - © Noise. –1986; (RS) Riding the Storm. // Death or glory. - © Noise. – 1989; (RB) Running Blood, (L) Lonewolf, (BS) Blazon Stone (HT) Heads or Tails // Blazon Stone. - © Noise. –1991; (FD) Fall of Dorkas, (TO) Time Runs Out. // Victory. - © Gun. – 2000.
10. Hammerfall: (DB) Gragon Lies Bleeding, (MA) Metal Age, (SMS) Steel Meets Steel, (Uch) Unchained. // Glory to the Brave. - © Nuclear Blast. 1997; (ER) At the End of the Rainbow, (WF) Warriors of Faith. // Legacy of Kings. - © Nuclear Blast. 1998;
11. Manowar: (BHs) Battle Hymns, (DA) Dark Avenger // Battle Hymns. - © Geffen. – 1982. (Wd) Warlord, (GM) Gloves of Metal, (MR) March For Revenge, (GV) Gates Of Valhalla, (SS) Secret Of Steel // Into Glory Ride. - © Geffen. – 1983. (KP) Will With Power, (ED) Each Dawn I Die // Hail TO England. - © Geffen. – 1984; (SH) Sign Of the Hammer, (T) Thor // Sign Of the Hammer. - © Geffen. – 1984; (BW) Black Wind, Fire and Steel, (D) Defender, (HW) Holy War // Fighting the World. - © Atlantic. – 1987; (HS) Heart Of Steel, (CR) Crown and Ring, (HK) Hail and Kill, (WP) Warrior's Prayer // Metal Kings. - © Atlantic. – 1988; (PS) Power of My Sword, (RD) Ride the Dragon // Triumph Of Steel. - © Atlantic. – 1992; (O) Outlaw, (P) Power. // Louder Than Hell. - © Geffen. – 1995; (CA) Call to Arms, (SW) Swords in the Wind. // Warriors of the World. - © Inar Music. – 2002.
12. Cirith Ungol: (N) Nadsokor, (CD) Chaos Descends, (WE) War Eternal, (F) the Fire
13. Rhapsody: (T) Triumph for my Magic Steel. // Dawn of Victory. - © Limb Music. – 2000.
14. Ozzy Osbourne: (BP) Bloodbath in Paradise, (H) Hero. // No rest for the Wicked. - © Epic. – 1988, (NT) No More Tears. // No More Tears. - © Epic. – 1991.
15. Dio: (G) Gypsy, (RiD) Rainbow in the Dark, (SN) Shame on the night // Holy Diver. - © Warner Bros. – 1983; (LL) The Last in Line. // The Last in Line. - © Vertigo. – 1984; (SH) Sacred Heart, (EE) Evil Eyes // Sacred Heart. - © Warner Bros. – 1985.
16. Beowulf // Medieval Sourcebook: <http://www.fordham.edu/halsall/sbook2.html#lit2>

Матеріал надійшов до редакції 1.04.2004 р.

Колесник О.С. Функціональные особенности номинативных единиц вербализации мифологических концептов (на материале англоязычных текстов рок-песен конца XX столетия).

В статье рассматриваются особенности номинативных единиц, обозначающих концепты-мифологемы в текстах рок-групп конца XX века. Анализируются функционально-прагматический и лингвокогнитивный аспекты указанных единиц.

Kolesnik O.S. Funktional Peculiarities of the Designation Units Verbalising Mythic Concepts in the Lyrics of the Hard-rock Bands of the End of the 20th Century.

The article tackles the peculiarities of the designation units verbalising the mythic concepts in the lyrics by the hard-rock bands of the end of the 20th century. Special emphasis is laid onto the functional-pragmatic and linguo-cognitive aspects of the said units.